

Det første, der springer i øjnene, når man står på stranden ved Tøvelde, er næppe søen, men den store sten, der ligger et stykke ude i vandet. Den kaldes Tøveldestenen. Den er bragt hertil af én af de gletschere, der under istiden skred ind over Møn.

Tøveldestenen.

Går man langs stranden i retning af Tøveldestenen, kan man, når man står lige ud for den, vende ryggen til stenen, så man kigger ind på den lave klint. Så vil man opdage, at klintens lag ligger pænt og velafgrænsede og består af tydeligt vekslende grå og hvide lag.

Afhængigt af hvor meget klinten er skredet sammen, for det varierer, kan man følge lagene op til et par hundrede meter langs stranden.

Klinten med lag fra søen

Lagene i klinten er afsat i tiden lige efter istiden, og indeholder en sand guldgrube af informationer om klimaet og det plantesamfund, der begyndte at indvandre på landjorden, da isen omsider havde sluppet taget om Danmark. Geologer betegner tiden Senglacial og Postglacial.

Senglacialtiden betegner tiden fra 14.000 år siden til 11.500 år siden. I denne periode er istiden i sin sidste fase. Der forekommer endnu mindre gletscherfremstød, de såkaldte genfremstød, men overordnet set er isen på retræte. Postglacialtiden betegner tiden efter Senglacialtiden, hvor isen omsider er helt forsvundet fra landet.

Lagene indeholder fossiler

Lagene er oprindeligt afsat i en lille lavvandet sø, der fra overfladen kan ses bagved klinten som et lavt liggende område, der breder sig et par hundrede meter ind i landet. De ældste lag i søen ligger nederst. De yngste lag ligger øverst. Særligt interessante er de grå og hvide lag, der samtidig er de lag, det er lettest af få øje på.

Prøv at brække en lille klump af det musegrå lag og mærk på det. Om foråret, hvor laget endnu er godt fugtigt, føles klumpen i hånden næsten som gær. Den giver let efter, når man trykker på den, nærmest lidt gummiagtig. Laget består af ler og ikke mindst utallige ekskrementer af de dyr, der levede i søen for lidt over 11.500 år siden. Denne jordtype kaldes gytje. Oven over den musegrå gytje ser man et tydeligt hvidt lag. Det er lidt forskelligt sammensat, alt efter, hvor i klinten man finder det. Laget består dog fortrinsvis af kalkskaller fra muslinger

og snegle, der på dette tidspunkt levede i stort antal i søen. Skallerne ligger ikke, hvor de oprindeligt blev afsat, men er skyllet ud i den daværende sø fra områder i nærheden af bredden.

Det musegrå lag består af jordtypen gytje. Det hvide lag består af skalgrus.

Har man børn med på turen, er det oplagt at grave en lille håndfuld ud af dette øverste hvide skal-gruslag fra klinten. Læg det i én af børnenes medbragte beholdere og hæld vand på. Havvand fungerer fint. Prøv nu med hånden at opløse klumpen i vandet ved forsigtigt at skille den ad på samme måde, som når man opløser gær i vand. Når kalken er helt opløst, skal den hældes gennem en sigte. Tilbage i sigten ligger der en hel del af de små snegle, der levede i søen i slutningen af Senglacialtid.

Senglacial- og Postglacialtiden

Lagene i Tøvelde Stensø er nøje undersøgt af geologer. Den musegrå gytje er afsat på bunden af søen i den sidste del af Senglacialtiden, men skalgrus-laget er afsat i Postglacial tid. Lagene markerer samtidig et endeligt skift i temperaturen, idet skalgrus-laget er afsat på det tidspunkt, hvor det endeligt blev mærkbart varmere.

Fremtiden

Vi lever i dag i en varm periode, der af klimaforskere betegnes som en mellemistid. Denne varme periode har foreløbigt varet i 12.000 år. Betegnelsen "mellemistid" mere end antyder, at forskerne forventer en ny istid i fremtiden. Hvornår den kommer, ved man imidlertid ikke, selv om der er mange bud på det, men det forventes at være "i nær fremtid". Det betyder, at de søer der findes i landskabet i dag, på et tidspunkt vil blive dækket af nye istidsaflejringer. Vore efterkommere, geologerne og klimaforskerne, vil så en gang langt ude i fremtiden sætte en grænse lige dér, hvor søaflejringerne dækkes af istidsaflejringer, for grænsen vil blive tolket som slutningen på den nuværende mellemistid.

Tøvelde En sø fra tiden lige efter istiden ler

Sådanne ses der ikke mange af i Danmark. Men på Møn helt ude ved kysten syd for Tøvelde, kan man se en fin velafgrænset sø, der er dannet i tiden lige efter, at de sidste ismasser var smeltet væk fra området. På dette tidspunkt var der stadig ret koldt i landet. Danmark henlå som en arktisk steppe, hvor kun de mest hårdføre planter kunne finde fodfæste i den nøgne jordbund. Vinden havde derfor frit spil på jordoverfladen.

Lag fra denne tid er ikke bevaret ret mange steder med undtagelse af de steder, hvor vinden blæste jord og planterester ud i de søer, som dengang fandtes. I nogle af lagene kan man finde rester af muslinger og snegle, der levede i søen. De er i sig selv et nærstudie værd.

Hvor:

Ud til kysten på det sydøstlige Møn, nær Tøveldestenen.

Koordinater:

54.950026
12.30796

Find flere steder på:
www.geus.dk/naturperler

GEUS

www.geus.dk

Tekst:

Geolog, naturvejleder Tove Stockmarr